

ELŐSZÓ

Jelen szótár előzményeinek I. I. Ubin *Словарь усилительных словосочетаний русского и английского языков. Dictionary of Russian and English Lexical Intensifiers* (1995) című szótára, I. I. Szuscinszkij *Словарь усилительных словосочетаний русского и немецкого языков. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der russischen und der deutschen Sprachen* (1997) című szótára és Székely Gábor *A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–német szótára. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der ungarischen und der deutschen Sprache* (2003) című munkája tekinthető.

A *Túlzásba vitt orosz szavak* tulajdonképpen sajátos **kollokáció-szótár**. A kollokációk olyan szókapcsolatok, amelyeknek jelentése átlátható, ám a variabilitás (azaz a kifejezések elemeinek cserélhetősége) viszonylag szűk, olykor teljesen kizárt. Tipikus kollokáció például a *megrögzött agglegény*, a *súlyos beteg*, a *fogas kérdés*, az *élesen lát* szókapcsolat. E szótárban azokat a magyar és orosz szókapcsolatokat gyűjtöttem össze, amelyek a szótárban címszókként megjelenő kulcsszók jelentését erősítik, fokozzák.

A lexikai fokozás sajátosságaiból következően a gyűjtemény nem csak kollokációkat tartalmaz. Helyet kaptak benne olyan „félszabad” szókapcsolatok is, amelyek sem igazi kollokációknak, sem igazi szabad szó szerkezeteknek nem tekinthetők. „Félszabad” szókapcsolat például a *hihetetlenül drága* kifejezés, mert ebben a szókapcsolatban a *hihetetlenül* szó sok más szóval (például *borzalmasan*, *felbecsülhetetlenül*, *hallatlanul*, *iszonyatosan*, *jó*, *nagyon* stb.) felcserélhető, de csak akkor, ha az így alkotott szókapcsolatok szintén erősítést, fokozást fejeznek ki. Másrészt a fokozó elemek nem kapcsolódhatnak minden fokozható kulcsszóhoz (**hihetetlenül diktátor*).

A szótár – bizonyos szempontból – sajátos **szinonimaszótárnak** is tekinthető. A fokozó értelmet ugyanis olykor a kulcsszó szinonimája, tehát egyetlen szó vagy szóösszetétel, nem pedig szókapcsolat hordozza (*drága* < *megfizethetetlen*; *szárazság* < *aszály*; *egyenes* < *nyílegyenes*; *kemény* < *kőkemény*). Az ilyen típusú kifejezések is helyet kaptak a gyűjteményben.

Azt is mondhatjuk, hogy a szótár **frazeológiai szótár**. Tartalmaz ugyanis komparatív frazeologizmusokat (*éhes* < *éhes, mint a farkas*; *szép* < *szép, mint az álom*), és olyan frazeologizmusokat is, amelyeknek jelentése a szinonimákhoz hasonlóan a kulcsszóhoz viszonyítva fokozást, erősítést fejez ki, de maguk a frazeologizmusok – eltérően a komparatív frazeologizmusoktól – nem „átláthatók”, tehát jelentésük nem vezethető le az alkotóelemek jelentéséből (*tübe lehetne fűzni* ’nagyon karcsú’; *vág az esze, mint a borotva* ’nagyon okos’).

Végül e szótár magyar–orosz **ekvivalencia-szótár**, mert – eltérően a korábban említett fokozó értelmű szókapcsolatokat tartalmazó szótáraktól – itt az egyes szócikkekben a magyar nyelvi kifejezések idegen nyelvi megfelelőit („ekvivalenseit”) párhuzamosan rendezve találja meg a szótár használója.

A szócikkek felépítése a fokozó értelmű szókapcsolatok fentebb felsorolt változatainak különböző típusait tartalmazza a következő logikai rend szerint:

1. A magyar (fokozható) címszó.
2. A címszó jelentése.
3. A (szabad, félszabad, szerkezeteket, kollokációkat alkotó) fokozó elemek.
4. A fokozó értelmű szinonimák (jelzése: ♦).
5. A fokozó értelmű szóösszetételek (jelzése ♣).
6. A komparatív frazeologizmusok (jelzése ♠).
7. A (nem átlátható) frazeologizmusok (jelzése ◇).

A célnyelvi megfelelőket a szótár ugyanilyen sorrendben tartalmazza. A változó hangsúlyt az egyes szócikkeken belül aláhúzás jelöli. Ferde vonallal (/) a felcserélhető szinonimák szerepelnek.

Megjegyzendő, hogy nem minden szócikk tartalmaz minden változatot, hiszen számos olyan címszó van, amelynek például nincs fokozó értelmű szinonimája, vagy amellyel nem alkothatunk komparatív frazeologizmust.

A szótárt haszonnal forgathatják nyelvtanulók, nyelvtanárok, fordítók. Esetleg segítséget nyújthat igényesebb fogalmazványok elkészítéséhez is.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Прототипами настоящего словаря являются следующие словари: I. I. Ubin *Словарь усилительных словосочетаний русского и английского языков. Dictionary of Russian and English Lexical Intensifiers* (1995), I. I. Szucsinszkij *Словарь усилительных словосочетаний русского и немецкого языков. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der russischen und der deutschen Sprachen* (1997) и Székely Gábor *A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–német szótára. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der ungarischen und der deutschen Sprache* (2003).

Настоящий «Словарь эквивалентности усилительных словосочетаний венгерского и русского языков» по существу является своеобразным словарём коллокаций. Коллокации – это такие словосочетания, значение которых является прозрачным – однако, их изменяемость, то есть заменяемость отдельных элементов выражений, относительно редко осуществима, а порой и совсем невозможно. Типичными коллокациями считаются, например, *закоренелый холостяк, серьёзно больной, озадачивающий вопрос*, и словосочетание *остро видеть*. В настоящем словаре собраны венгерские и русские словосочетания, усиливающие значение ключевых слов, представленных заглавными.

Из особенностей усиления на уровне лексики выходит, что этот словарь содержит не только коллокации. Получили место в нём и такие полусвободные словосочетания, которые нельзя считать ни настоящими коллокациями, ни подлинными свободными словосочетаниями. Полусвободным словосочетанием является, например, выражение *невероятно дорогой*, так как в нём слово *невероятно* можно заменять рядом других слов, например, *ужасно, неоценимо, неслыханно, чудовищно, очень* и т. д., но только в том случае, если словосочетания, созданные таким образом, выражают тоже усиление. С другой стороны, слова-усилители не могут сочетаться с каждым ключевым словом (*невероятно диктатор*).

Настоящий словарь с определённой точки зрения можно считать и **словарём синонимов** в силу того, что значение усиления порой выражается синонимом ключевого слова, значит, одним единственным словом или составным словом, а не словосочетанием (*дорогой – бесценный; сухость – засуха; твёрдый – твердокаменный*). Выражения такого типа также получили место в словаре.

Можно сказать, что данный словарь является **фразеологическим словарём**, так как он содержит компаративные фразеологизмы (*голодный – голодный как волк*), и фразеологизмы, значение которых, подобно синонимам, относительно к ключевым словам, выражает усиление, однако, сами фразеологизмы, в отличие от компаративных фразеологизмов, являются не прозрачными, значит, их значение не выходит из значения их составных элементов (*очень умный – он семи пядей во лбу*).

И наконец, этот словарь является и **словарём эквивалентностей** потому, что в отличие от вышеупомянутых словарей, содержащих усилительные словосочетания, в нём пользователь словарём может найти иноязычные эквиваленты венгерских выражений в отдельных словарных статьях параллельно.

Структура словарных статей содержит разные типы вышеперечисленных усилительных словосочетаний в следующем логическом порядке:

1. Венгерское (усиливаемое) ключевое слово.
2. Значение ключевого слова.
3. Слова-усилители (свободные, полусвободные словосочетания, коллокации).
4. Синонимы, имеющие усилительное значение (знак ♦).
5. Словосложения с усилительным значением (знак ♣).
6. Компаративные фразеологизмы (знак ♠).
7. Не прозрачные фразеологизмы (знак ♢).

Иноязычные эквиваленты размещены в таком же порядке. В словарных статьях подвижное ударение отмечается знаком _, а взаимозаменяемые синонимы знаком /.

Следует отметить, что не каждая словарная статья содержит каждый вариант, ведь имеется множество ключевых слов, у которых, например, нет синонимов с усилительным значением, или с помощью которых невозможно создание компаративных фразеологизмов.

Словарём могут пользоваться учащиеся, преподаватели русского языка, а также переводчики. Он может быть полезным и при создании более сложных сочинений разного типа.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

Magyar rövidítések Венгерские сокращения

<i>átv.</i>	átvitt értelemben	<i>mn.</i>	melléknév
<i>biz.</i>	bizalmas	<i>nép.</i>	népies
<i>fn.</i>	főnév	<i>pejor.</i>	pejoratív
<i>i.</i>	ige	<i>rég.</i>	régies
<i>id.</i>	idegen nyelvi	<i>szn.</i>	számnév
<i>ir.</i>	írott, irodalmi, csak az írott nyelvben használatos	<i>tb. sz.</i>	többes szám
<i>iron.</i>	ironikus	<i>ünn.</i>	ünnepélyes
<i>költ.</i>	költői	<i>vál.</i>	választékos

Orosz rövidítések Русские сокращения

<i>бран.</i>	бранное (szó, kifejezés)	<i>о жен.</i>	о женщине
<i>высок.</i>	высокий стиль	<i>осужд.</i>	осуждающе
<i>гл.</i>	глагол	<i>о чел.</i>	о человеке
<i>ед.</i>	единственное число	<i>перен.</i>	в переносном смысле
<i>ж.</i>	женский род	<i>предл.</i>	предлог
<i>изыск.</i>	изысканное	<i>презр.</i>	презрительно
<i>ирон.</i>	ироническое	<i>прил.</i>	прилагательное
<i>книжн.</i>	книжный стиль	<i>прич.</i>	причастие
<i>кр.</i>	краткая (форма)	<i>прост.</i>	просторечное слово
<i>кто-л.</i>	кто-либо	<i>сказ.</i>	сказуемое
<i>л.</i>	лицо	<i>сов.</i>	совершенный вид
<i>м.</i>	мужской род	<i>см.</i>	смотри
<i>мн.</i>	множественное число	<i>ср.</i>	средний род
<i>нескл.</i>	несклоняемое слово	<i>тж.</i>	тоже, также
<i>несов.</i>	несовершенный вид	<i>употр.</i>	употребляется
<i>однокр. гл.</i>	однократный глагол	<i>уст.</i>	устаревшее слово
<i>одобр.</i>	одобрительное	<i>эмоц.</i>	эмоциональное

FELHASZNÁLT SZÓTÁRAK JEGYZÉKE СПИСОК СЛОВАРЕЙ-ИСТОЧНИКОВ

- GÁLDI László (főszerk.) 1987. *Magyar–oroszlótár*. Második, változatlan kiadás. Budapest–Moszkva: Akadémiai Kiadó.
- HADROVICS László – GÁLDI László (szerk.) 1964. *Magyar–oroszlótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- HADROVICS László – GÁLDI László (szerk.) 1968. *Orosz–magyar szótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KISS Gábor (főszerk.) 1998. *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- МОЛОТКОВА, А. И. (Под ред.) 1968. *Фразеологический словарь русского языка*. Москва: Издательство «Советская энциклопедия».
- ОГОЛЬЦЕВ, В. М. 2001. *Словарь устойчивых сравнений русского языка*. (Синонимо-антонимический). Москва: Русские словари. АСТ. Астраель.
- ШВЕДОВОЙ, Н. Ю. (Под ред.) 1987. *Словарь русского языка*. 18 издание, стереотипное. Москва: Издательство «Русский язык».
- PUSZTAI Ferenc (főszerk.) 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SZÉKELY Gábor 2003. *A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–német szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- SZUSCSINSZKIJ, I. I. 1997. *Словарь усилительных словосочетаний русского и немецкого языков. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der russischen und der deutschen Sprachen*. Москва: Русский язык
- УБИН, И. И. 1995. *Словарь усилительных словосочетаний русского и английского языков*. I. I. Oubine, *Dictionary of Russian and English Lexical Intensifiers*. Москва, Всероссийский центр переводов научно-технической литературы и документации.